

по погледу на свет аутора, заступаним стручним ставовима, систематичи, стилу и језику и по још понечему. Али је 17. издање доиста и издање измена (па и допуна, а ових чак и у већој мери него претходно издање које је за разлику од њега било означено као допуњено). Измене нису само последица усклађивања са друштвеним променама, које је углавном извршено путем изостављања одређених делова досадашњег текста и граматичком интервенцијом (стављањем глагола из презента у перфект), већ и усклађивања са променама става аутора, а да увек није јасно у којој мери је по среди једно или друго. Измене у виду прилагођавања промењеним прописима у недопуштено великом броју нису спроведене коректно (окасне су, погрешне су, непотпуне су или нису уследиле ни у садашњем издању). Оне пак међу њима главне измене, које су уједно главне допуне, односе се углавном на статусно право правних лица, и извршене су несамостално, по туђем узору, на начин који је неуобичајен како по мери у којој је то учињено, тако и по томе што није обзнањено да је тако учињено. Не би ваљало да се својим следећим издањем ово садашње потврди као почетак таквог новог континуитета.

др Владимир В. Водинелић

*др Весна Ракић-Водинелић, ПРАВОСУДНО ОРГАНИЗАЦИОНО ПРАВО, Са-
времена администрација, Београд, 1993.*

Правосудно организационо право ("Савремена администрација", Београд, децембар 1993. године) није први рад дидактичког карактера проф. др Весне Ракић-Водинелић (веома је значајан у том смислу њен рад "Грађанско процесно право" у Приручнику за полагање правосудног испита, IV издање, Београд, 1987), али је први рад писан с намером да то буде уџбеник из којег ће студенти моћи да припреме испит. Ова књига, обима 20 ауторских табака, компонована је тако да има Општи део (стр. 3-18) у којем су дискутована питања појма правосудног организационог права, правосудне делатности, судске власти и организације судова, уз преглед литературе и избора, и Посебни део (стр. 19-148), који чине четири посебне целине: 1) Особени институти правосудног организационог права (стр. 19-40), 2) Судови (стр. 41-102), 3) Тужилаштво (стр. 103-114) и 4) Правобранилаштво (стр. 115-148). Уз ово, књига је опремљена објашњењима скраћеница, пописом литературе и стварним регистром. Рецензенти су др Зоран Ивошевић (који је написао и предговор) и др Небојша Шаркић, обојица са значајним судијским искуством.

Општи део започиње излагањем о појму, предмету и карактеристикама правосудног организационог права као посебне наставне дисциплине. У овом делу налази се и излагање о положају правосудне делатности у оквиру система државне власти, као и детаљна анализа појма судске власти. Ауторица истиче да је појам правосудне делатности шири од појма судске власти, јер поред суда укључује и тужилаштво и правобранилаштво, а у савременим државама и адвокатуру. Осим тога, у правосудну делатност спада и рад друштвених тела која врше судску или правосудну делатност (изабрани судови, мировна већа и сл.). Поред овог организационог критеријума, применом функционалног критеријума уочава се да се правосудна делатност састоји, осим у изрицању јудиката, још и у организовању судске власти и вршења правосудне управе, оптужне делатности, истраге, итд. При овом разграничењу наглашава да само судови врше власт, а да сви остали органи у томе само помажу. Опредељује се за одређење појма судске власти као декларативно-креативне делатности, јер је основни задатак суда да примењује опште правно правило на појединачан случај, да дакле, декларише је ли дошло до угрожавања или повреде права, али се ту не зауставља, већ

настоји да реши конфликт, што је чини креативном. У карактеристике судске власти убраја: самосталност, независност, обавезност, објективност, професионалност и дуализам.

Разматрања која следе у *Посебном делу*, односе се на правосудни систем СРЈ. Квалитети и недостаци овог дела књиге условљени су позитивним правом СРЈ које регулише ову област. Очигледно је да је недовршеност правног дефинисања правосудног система СРЈ оставила ауторицу без могућности да јасније конципира оквире тог система. Отуда је овај део подељен, условно речено, на три велике целине, три главе, које се односе на *државни правосудни систем*, *друштвене (недржавне) судове* и *стручну правну помоћ*. Значај ове три јединице у оквиру правосудне делатности је, наравно, различит и отуда се као најважнија издвајају излагања о државном правосудном систему: део о основним институтима правосудног организационог права, о судовима, о тужилаштву и о правобранилаштву.

У првом делу, као *основни институти правосудног организационог права* обрађена су уставна начела о правосуђу и појам, карактеристике и врсте надлежности правосудних органа.

Централни део ове књиге, по нашем схватању, садржан је у другом делу, у излагању о *судовима*. С обзиром да је у првом делу већ расправила појам судске власти, проф. Весна Ракић-Водинелић је, после кратког објашњења појма и карактеристика суда, започела упоредноправни преглед опште организације судова, базирајући се посебно на разлике које постоје између федералних и унитарних држава. То је припремило даља излагања о организацији, врстама и надлежности судова у Савезној Републици Југославији. Ова излагања су врло детаљна и врло прецизна, увек у складу са законодавством. Међутим, баш у овом делу читалац ће пронаћи и јасна упутства о недостацима у законодавству, који су последица неусклађености савезних и републичких устава, савезних и републичких закона, као и закона и устава исте власти. Све критичке напомене учињене су на начин који будућем законодаписцу омогућава да избегне да понови исте грешке и да, уз мало напора, конципира савремен систем судова, који ће бити конзистентан и у детаљима, за разлику од постојећег. Ауторица је нарочито водила рачуна да у излагањима о надлежности судова, детаљно прикаже надлежност судова у грађанским поступцима (за који је специјалиста), али и у казним поступцима (привредни преступи и кривична дела) као и у управном спору. Приликом разматрања надлежности појединих судова (општински, окружни, врховни), посебно је обрађена надлежност судова у суђењу (кривичне ствари, грађанске ствари, радни спорови и управни спорови), а посебно надлежност ван суђења. Излагања су детаљна, поткрепљена упоредноправним погледом када је реч о врховним судовима, односно о Савезном суду.

Приметили бисмо, да је изоставила и републичке и Савезни уставни суд. То је, вероватно, последица њеног става о делатности ових судова коју не сматра судском. Нама се чини да је, ипак, и поред таквог става о појму судске делатности, било места да се, једнако детаљно као и осталих судова, анализира и делатност уставних судова. Уставни судови и Србије, Црне Горе и Југославије одлучују и о конкретним повредама права. На пример, Уставни суд Црне Горе одлучује и о томе је ли председник Републике повредио Устав (чл. 113, тачка 3 УЦГ), односно у другим случајевима када, поводом уставне жалбе, баш као и Савезни уставни суд СРЈ, одлучује о томе је ли појединачним актом или радњом повређено неко право или ограничена слобода човека и грађанина утврђена Уставом, уколико није предвиђена друга судска заштита, (чл. 113, тачка 4 УЦГ и чл. 124, тачка 6 УСРЈ). Уставни суд Србије, као и Уставни суд Црне Горе и Уставни суд СРЈ, одлучује о забрани рада политичке странке или друге политичке организације (чл. 125, тачка 6 УС, чл. 113, тачка 7 УЦГ и чл. 124, тачка 8 УСРЈ), а с обзиром да је забрана рада могућа само уколико је политичка организација повредила Закон о политичким организацијама, то такође сматрамо одлу-

чивањем о конкретној повреди права, те сматрамо да је у питању судска делатност. Чак и када ова аргументација, са становишта ауторитете, не би била прихватљива, с обзиром да је детаљно приказала надлежности судова ван суђења, требало је приказати и надлежности уставних судова и третирати их као делатност ван суђења.

Излагање о судовима завршава одељком о особљу у суду (избор судије и престанак судијске функције), унутрашњој организацији, судској и правосудној управи и финансирању.

Трећи део у оквиру Посебног дела књиге, посвећен је *Тужилаштву*. У њему је ауторица изложила упоредни преглед положаја тужилачке функције, затим је систематизовала уставна начела (организациона и функционална), која су специфична за јавно (државно) тужилаштво (монократско начело, хијерархијско устројство, територијалност, функционалност, деволуција, супституција, официјалност и законитост).

Прва глава Посебног дела завршава четвртим одељком, о *правобранилаштву*.

Предмет друге главе су *друштвени (недржавни) судови*. После излагања основног начела друштвеног правосуђења, сви овакви судови разврстани су према неколико критеријума, на оне чије одлуке имају правно дејство и оне чије одлуке то дејство немају, затим, с обзиром на обележја правне ствари о којој одлучују, на грађанскоправне и кривичноправне друштвене судове, затим, на оне чије одлуке подлежу контроли државних судова и оне чије одлуке не подлежу овој контроли, и на крају, на институционализоване и неинституционализоване.

У посебном делу, у оквиру ове, друге главе, детаљно је обрађен положај и делатност арбитража које код нас постоје, а затим и *мировних већа дисциплинских и осталих друштвених судова*.

Предмет последње, треће главе, је *стручна правна помоћ*, а у оквиру ње, посебно положај, начела организације и функционисања *адвокатуре*.

Када се овако изложи садржина књиге *Правосудно организационо право* проф. др Весне Ракић-Водинелић, остаје нам још да читаоцу скренемо пажњу на неколико утисака који иза ње остају. Ова књига, свакако, попуњава празнину у литератури, с обзиром да је о организацији правосудног система код нас писано веома мало. Дела монографског карактера нема, а сва остала литература се своди на коментаре закона (о судовима, о тужилаштву, итд.) и на чланке у којима су дискутована само поједина значајна питања. Систематски приступ ауторитете омогућује нам да прво уочимо једну целину коју чине судови, тужилаштво, правобранилаштво, адвокатура, судска и правосудна управа, која као услов функционисања захтева свеобухватно али и хармонизовано законодавно регулисање. Недостаци у тој регулативи код нас, као последица великих потреса насталих распадом СФРЈ (односно сецесијом Словеније и Хрватске, ратом у Хрватској и Босни и Херцеговини), као и помало ужурбаним и несистематичним радом на уставном концептирању Савезне Републике Југославије и њених република чланица, у овој су књизи јасно обележени. Сматрамо да је то добра основа да се грешке исправе у будућим уставним и законодавним променама.

Ипак, и изван ових практичних и дневних вредности, остају делови књиге који ће послужити не само првој наредној, већ и свакој следећој одлуци о уређењу ове целине, јер је у њима у теоријском погледу учињен искорак ка јасном дефинисању, пре свега, појма судске делатности, самог суда и судовања. У том погледу најзначајнијим сматрамо концептирање уставних начела о правосуђу. Ауторица је начела изложила не само имајући у виду уставе (СРЈ и републичке) већ и међународне уговоре којима је Југославија обавезана, као и законе о судским поступцима. Као циљ начела одредила је да она "треба да служе остварењу савремено признатог корпуса слобода и права човека" (...) "у мери у којој би могле да буду угрожене

поступањем државних правосудних органа". Поред тога, ауторица води рачуна и о "потреби државе да своје правосуђе прилагоди сопственом политичком, државном и правном поретку и друштвеним специфичностима". Резултат таквог приступа су начела дефинисана на следећи начин.

Начело законитости - као обавеза суда да примењује само она правила која су садржана у признатим изворима права.

Начело једнаке доступности правосуђа - као право сваког на једнаку заштиту својих права у поступку пред судом или другим правосудним органом.

Начело јединства правног подручја - као подједнака обавезност одлука судова свих правосудних органа на територији СРЈ.

Начело правне сигурности - као право сваког да не буде неуставно и незаконито стављен у неповољнији супстанцијални и процесни положај, после правноснажно окончаног поступка пред правосудним органима.

Начело поштовања слобода и достојанства личности - као обавеза правосудних органа и других државних органа да, приликом лишења слободе, поштују уставе и законе у погледу услова за лишење и поступка лишења слободе и да у сваком поступку чувају достојанство странака.

Начело вишестепености - као гаранција бар двостепености у одлучивању судова и других државних органа и предлог евентуалне вишестепености.

Начело јавности - као обавеза суда и других државних органа да своју делатност учине доступном јавности, тј. право грађана да стичу сазнања о тој делатности.

Начело зборности суђења и учешћа грађана у правосудној делатности - као правило да суд суди у већу, које је такво да у њему учествују и грађани који нису професионалци у вршењу правосудне делатности.

Сматрамо да овакав предлог начела (са изузетком последњег у односу на које имамо резерве када је у питању учешће грађанина у суђењу) јесте једна од најбољих одлика ове књиге, која је препоручује не само студентима, већ и најбољим зналцима права. То нарочито важи кад се детаљније проуче сва излагања ауторице о овим начелима која имају карактер тумачења значења сваког начела, уз прецизно одређивање позитивноправног простора и граница за остварење начела, теоријских поставки и упоредноправних решења, као и практичних предлога за уређивање дometа сваког начела.

Прави циљ ова књига ће остварити тек када се појави друго, треће или неко следеће издање, које ће у напомени имати и објашњење да се ради о измењеном тексту, до којег је дошло због измена у законодавству. Наиме, иако се, по распореду материје, ширини којом су захваћена поједина питања, па и по стилу, уочава да је текст писан првенствено за студенте права који ће из њега моћи да спремају испит из предмета Судско организационо право, ипак, све време читања, јасно је да су поруке аутора усмерене и ка читаоцу који је законописац или може имати утицаја на садржину закона. То се види из бројних приговора законодавном уређењу појединих питања, најчешће недоследности и неконзистентности решења, а затим неретко и научној незаснованости. Отуда очекујемо да ће бити слуха за ове приговоре, и да ће интервенције у законодавству које регулише ову материју уследити убрзо, што би дало повода новој обради домаћих прописа, која би била више интерпретативна а мање критичка, писана с циљем да објасни систем, а не, као што је сада случај, да објасни како заправо комплетног, правног система и нема.

мр Горан Свилановић